

SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ: AVCILIK ve POLİTİKALAR

Selçuk SEÇER¹, A. Şeref KORKMAZ², Hijran YAVUZCAN³,
Hasan H. ATAR⁴, Serap PULATSÜ⁵

Abstract : In this paper, the production potential and the present status of exploited marine and inland fishery resources in Turkey were presented. Quantities captured from those resources in the past three decades (1974-2003) were given in the form of tables. During the same period, Turkey fisheries production peaked at 676004 tonnes in 1988. Of this total production, has subsequently decreased by almost 33 percent to 457116 tonnes in 1989. The dramatic fall in the marine fish catch after 1988 was most pronounced in the case of the small pelagic fish, especially anchovy, in the Black Sea. Though anchovy production was 310608 tonnes in 1988, it dropped to 98620 tonnes in 1989. This decrease have been mainly associated with over fishing and water pollution.

Özet : Bu makalede, Türkiye’de değerlendirilen deniz ve iç su balıkçılık kaynaklarının mevcut durumu ve üretim potansiyeli, son 30 yılda bu kaynaklardan avcılıkla alınan miktarlar tablolar halinde verilmiştir. Türkiye’nin su ürünleri üretimi 1988 yılında 676004 ton ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1988 yılından sonra deniz balıkları av miktarında meydana gelen önemli düşme, küçük pelajik balıklardan ve özellikle Karadeniz’deki hamsiden kaynaklanmıştır. 1988 yılında 310608 ton olan hamsi üretimi 1989 yılında 98620 tona düşmüştür. Bu düşme, esasen aşırı avcılık ve su kirlenmesiyle ilgilidir.

1. Giriş

Türkiye’de su ürünleri üretiminin büyük bölümü avcılıktan, avcılıkla elde edilen üretim de büyük oranda denizlerden sağlanmaktadır. Deniz balıkları avcılığı, esasen kıyı balıkçılığına dayanmaktadır. Alt yapı çalışmaları henüz tamamlanamadığından, bugüne kadar açık deniz balıkçılığına geçilmesi mümkün olamamıştır. Denizlerden avcılıkla elde edilen üretim; kirlilik, ekolojik değişimler ve aşırı avcılık nedeniyle, son yıllarda büyük dalgalanmalar göstermektedir (Atay ve Korkmaz 2001).

---

1) Prof. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü-ANKARA
2) Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü-ANKARA
3) Doç. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü-ANKARA
4) Doç. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü-ANKARA
5) Prof. Dr., Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Su Ürünleri Bölümü-ANKARA

Denizlerimizdeki su ürünleri stoklarının büyüklüklerinin belirlenememiş olması nedeniyle, bu stoklardan avcılıkla alınabilecek yıllık miktarın ne olduğu ve hangi büyüklükteki av filosu ile avlanması gerektiği de belirlenememiştir. Bu nedenle, avlama gücünün kontrolü ve kaynaktan alınabilecek sürdürülebilir verime ilişkin kota uygulamasına geçilebilmesi mümkün görünmemektedir. Mevcut av yasakları ve sınırlamaları ile stokların korunmasına çalışılmaktadır (Atay ve ark. 2000).

2. Su Ürünleri Üretimi: Avcılık ve Politikalar

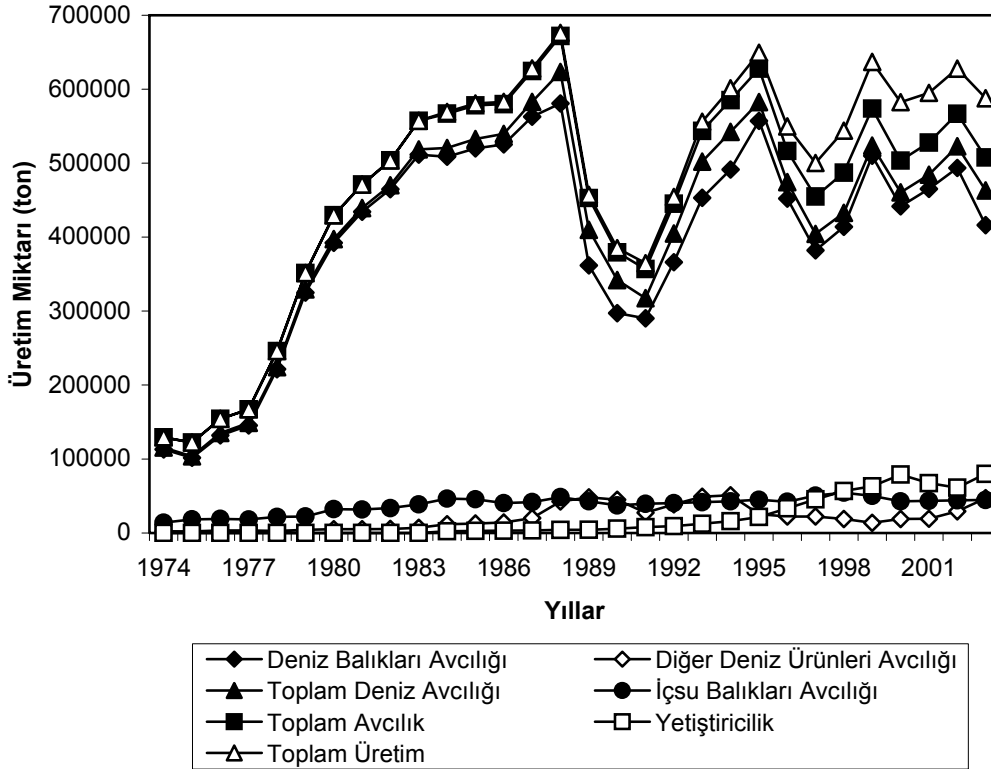
2.1. Türkiye Su Ürünleri Avcılık Sektörü

Türkiye'de su ürünleri üretiminin (Çizelge 1) büyük bölümü (2003 yılında % 86,43'ü) avcılıktan sağlanmaktadır.

Çizelge 1. 1974-2003 yıllarında Türkiye'de kategorilere göre elde edilen su ürünleri üretimi (Anonim 1975-2004)

Yıllar	Avcılıkla Elde Edilen Üretim (ton)				Yetiştiricilik (ton)	Toplam Üretim (ton)
	Deniz Balıkları	Diğer Deniz Ür.	İçsu Balık.	Toplam		
1974	113 087	2 313	13 926	129 326		129 326
1975	101 596	2 070	18 472	122 138	-	122 138
1976	131 906	3 355	18 985	154 246	-	154 246
1977	145 346	3 412	18 320	167 078	-	167 078
1978	221 427	2 800	21 806	246 033	-	246 033
1979	324 913	4 354	22 244	351 511	-	351 511
1980	392 196	5 125	32 255	429 576	-	429 576
1981	434 244	5 062	31 760	471 066	-	471 066
1982	464 731	5 440	33 616	503 787	-	503 787
1983	511 526	7 067	38 695	557 288	-	557 288
1984	508 669	11 767	46 497	566 933	2 226	569 159
1985	519 911	12 691	45 471	578 073	2 700	580 773
1986	525 381	14 184	40 280	579 845	3 075	582 920
1987	562 697	20 156	41 760	624 613	3 300	627 913
1988	580 701	42 703	48 500	671 904	4 100	676 004
1989	361 770	48 159	42 833	452 762	4 354	457 116
1990	297 123	44 894	37 315	379 332	5 782	385 114
1991	290 046	27 379	39 401	356 826	7 835	364 661
1992	366 060	38 706	40 370	445 136	9 210	454 346
1993	453 123	48 908	41 575	543 606	12 438	556 044
1994	491 335	50 933	42 838	585 106	15 998	601 104
1995	557 138	25 472	44 983	627 593	21 607	649 200
1996	451 997	22 246	42 202	516 445	33 201	549 646
1997	382 065	22 285	50 460	454 810	45 450	500 260
1998	413 900	18 800	54 500	487 200	56 700	543 900
1999	510 000	13 634	50 190	573 824	63 000	636 824
2000	441 690	18 831	42 824	503 345	79 031	582 376
2001	465 180	19 230	43 323	527 733	67 244	594 977
2002	493 446	29 298	43 938	566 682	61 165	627 847
2003	416 126	46 948	44 698	507 772	79 943	587 715

Çizelge 1 incelendiğinde görüleceği gibi, toplam üretimin büyük kısmını avcılıkla elde edilen üretim, avcılıkla elde edilen üretimin büyük kısmını da deniz balıkları avcılığı oluşturmaktadır. 1974-2003 periyodunda deniz balıkları avı 101596-580701 ton arasında değişmiş, 1974 yılında 129326 ton olan toplam avcılık üretimi 1988 yılında 671904 ton ile son otuz yılın en yüksek değerine ulaştıktan sonra, birkaç yıllık (1988-1991, 1992-1995, 1996-1999, 2000-2002) dalgalanma periyotları göstermeye başlamıştır (Şekil 1). Diğer su ürünlerinin (kabuklu ve yumuşakçalar) av miktarı da, son otuz yılda 3 kattan fazla artarak 13826 tondan 44698 tona çıkmıştır.

Şekil 1. 1974-2003 yıllarında Türkiye'nin su ürünleri üretimindeki değişim

1970-1988 yılları arasında su ürünleri üretiminde özellikle deniz balıkları av miktarında gözlenen artış; 1970'li yılların başlarından itibaren su ürünleri sektörüne uygulanan bazı teşvikler, muafiyetler ve sübvansiyonların avcılık sektöründe hızlı bir gelişme yaratarak, avlama gücünü artırmasından kaynaklanmıştır (Anonim 2001).

1988 yılından sonra, avlama gücünü sürekli artırarak, av miktarında sürekli artış sağlamanın mümkün olmadığına görülmesi üzerine, avcılık sektörüne ruhsat sınırlaması getirilmiştir. Ayrıca, AB ile uyum çerçevesinde 2001 yılında 12 m'den büyük teknelere avladıkları balıklara ilişkin kayıt zorunluluğu getirilip, avlama gücünün doğrudan kontrolü ve stoklar üzerindeki aşırı avlama baskısının azaltılması hedeflenmiştir (Atay ve Korkmaz 2001).

1988 yılından sonra, üretimdeki dalgalanmalar, esasen deniz balıkları avının yarısından fazlasını (% 56,45) ve toplam üretimin ise yaklaşık yarısını (% 47,82) oluşturan hamsinin av miktarındaki değişikliklerden kaynaklanmıştır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Türkiye'de 1974-2003 yıllarında avlanan hamsinin, deniz balıkları avı ve toplam su ürünleri üretimindeki payı (%)

Yıllar	Hamsi (ton)	Deniz Balıkları (ton)	Hamsi (%)	Toplam Üretim (ton)	Hamsi (%)
1974	75 753	113 087	66,99	129 326	58,57
1975	59 302	101 596	58,37	122 138	48,55
1976	77 794	131 906	58,98	154 246	50,43
1977	79 459	145 346	54,67	167 078	47,56
1978	115 938	221 427	52,36	246 033	47,12
1979	139 515	324 913	42,94	351 511	39,69
1980	251 870	392 196	64,22	429 576	58,63
1981	273 020	434 244	62,87	471 066	57,96
1982	275 350	464 731	59,25	503 787	54,66
1983	300 372	511 526	58,72	557 288	53,90
1984	330 967	508 669	65,06	569 159	58,15
1985	284 576	519 911	54,73	580 773	49,00
1986	288 105	525 381	54,84	582 920	49,42
1987	310 298	562 697	55,14	627 913	49,42
1988	310 618	580 701	53,49	676 004	45,95
1989	98 620	361 770	27,26	457 116	21,57
1990	74 035	297 123	24,92	385 114	19,22
1991	90 637	290 046	31,25	364 661	24,85
1992	174 626	366 060	47,70	454 346	38,43
1993	227 130	453 123	50,12	556 044	40,85
1994	294 418	491 335	59,92	601 104	48,98
1995	387 574	557 138	69,56	649 200	59,70
1996	290 680	451 997	64,31	549 646	52,88
1997	241 000	382 065	63,08	500 260	48,17
1998	228 000	413 900	55,08	543 900	41,92
1999	350 000	510 000	68,63	636 824	54,96
2000	280 000	441 690	63,39	582 376	48,08
2001	320 000	465 180	68,79	594 977	53,78
2002	373 000	493 446	75,59	627 847	59,41
2003	295 000	416 126	70,89	587 715	50,19
$\bar{x}$	212 304,40	368 509,10	56,45	439 293,80	47,82

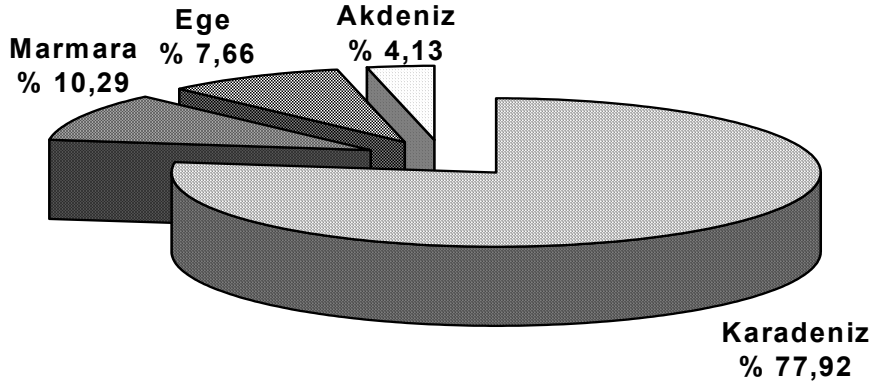
Hamsi av miktarında 1989 yılında 1988'e göre meydana gelen % 68,25 oranındaki azalma; sürü oluşturması, çevirme ağlarıyla çok av vermesi, avlama teknolojisindeki gelişmeler, gırgır teknelerinin sayıları, boyları ve motor güçlerindeki hızlı büyümenin hamsi stoklarında aşırı av baskısı oluşturmasından kaynaklanmıştır.

Türkiye'nin balıkçılık (av verimi) bakımından en verimli denizi Karadeniz, Karadeniz'in en verimli bölgesi ise, Doğu Karadeniz Bölgesi'dir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Türkiye'de 1974-2003 yıllarında avlanan deniz balıklarının (ton) bölgelere dağılımı (Anonim 1975-2004)

Yıllar	Karadeniz			Marmara	Ege	Akdeniz	Toplam
	Doğu	Batı	Toplam				
1974	88971	5897	94868	13623	1685	2911	113087
1975	74235	13682	87917	7143	3532	3004	101596
1976	94473	14148	108621	13883	6177	3225	131906
1977	91217	27589	118806	16365	5992	4183	145346
1978	138461	40271	178732	20181	12708	9806	221427
1979	249210	40203	289413	10000	18000	7500	324913
1980	290860	44919	335779	30365	18176	7876	392196
1981	289228	74019	363247	40649	18231	12117	434244
1982	311411	86470	397881	41970	14267	10613	464731
1983	335390	100997	436387	43313	17063	14763	511526
1984	295412	146223	441635	34707	21820	10507	508669
1985	303910	147757	451667	35333	22218	10693	519911
1986	297940	140979	438919	50377	22024	14061	525381
1987	318915	151853	470768	56190	22665	13074	562697
1988	352487	127913	480400	53791	31505	15005	580701
1989	179130	85040	264170	36892	37647	23061	361770
1990	105478	94352	199830	42064	31731	23498	297123
1991	115177	67479	182656	38505	43940	29945	295046
1992	185138	46577	231715	36630	55801	41914	366060
1993	225979	76960	302939	47733	60162	42289	453123
1994	300417	57601	358018	39820	58110	35387	491335
1995	295143	146916	442059	35288	51995	27796	557138
1996	226456	121157	347613	42097	40493	21794	451997
1997	193696	71855	265551	52885	41735	21894	382065
1998	200019	60526	260545	63530	69210	20615	413900
1999	323328	48118	371446	81005	40548	17001	510000
2000	243417	97595	341012	46137	40242	14299	441690
2001	221690	121073	342763	68327	42996	11094	465180
2002	251818	130229	382047	68047	32559	10793	493446
2003	204754	107132	311886	60925	31483	11832	416126
Ortalama	226792,0	83184,3	309976,3	40925,8	30490,5	16418,4	397811,0
%	57,01	20,91	77,92	10,29	7,66	4,13	100,00

1974-2003 periyodunda ortalama 226792 ton/yıllık miktar ile deniz balıkları av miktarının % 57,01'i Doğu Karadeniz'den edilmiştir. Hamsi avının büyük bölümü de bu bölgeden alınmaktadır. 2003 yılında Karadeniz'den alınan toplam av, toplam deniz balıkları avcılığının % 77'92'sini oluşturmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Türkiye'de 2003 yılı deniz balıkları avcılığının bölgelere dağılımı

Deniz balıkları avcılığının % 60-80'ini pelajik türler oluşturmasına ve pelajik türler de büyük oranda Karadeniz'de avlanmasına rağmen, pelajik ve demersal türlerin ekonomik önemi bölgelere göre değişiklik göstermektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Bazı ekonomik deniz balıklarının 2003 yılı üretimi (ton) ve üretimin bölgelere dağılımı (Anonim 2004)

Türler	D. Karadeniz	B. Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz	Toplam
Hamsi	186173	79896	20279	8652	-	295000
Lüfer	911	11398	7530	1841	320	22000
İstavrit (Kraça)	2406	3313	8831	1177	673	16400
Sardalya	-	65	3684	7068	1183	12000
İstavrit (Karagöz)	321	3173	7514	399	193	11600
Kefal	1751	1960	1760	4425	1104	11000
Mezgit	4414	2648	808	47	83	8000
Bakalorya	107	145	11662	5652	614	7500
Çaça	5775	-	247	3	-	6025
Palamut-Torik	1924	3015	457	335	269	6000
Orkinos	-	-	132	198	2970	3300
Kolyoz	-	37	339	766	338	1480
Barbunya	377	129	282	345	267	1400
Tirsi	60	6	240	719	75	1100
Tekir	14	553	220	209	54	1050
Levrek	7	10	121	500	62	700
Vatoz	208	743	81	30	38	540
Dil-pisi	-	1	41	188	180	410
Köpek balığı	29	155	85	71	60	400
Uskumru	-	4	215	127	4	350
Kalkan	93	126	78	3	-	300
Diğerleri	507	533	1335	4889	2879	11256
Toplam	243417	97595	46137	40242	14299	441690

Yıllara göre farklılık göstermekle birlikte, Karadeniz'de hamsi, istavrit, kefal ve çaça, Marmara'da hamsi ve istavrit ve Ege ve Akdeniz'de ise kefal ve sardalya av miktarı en yüksek pelajik türlerdir. Karadeniz'de; kalkan ve mezgit, Marmara'da bakalorya ve mezgit, Ege ve Akdeniz'de ise bakalorya ve barbunya en çok avlanan dip balıklarıdır.

2003 yılı balıkçılık istatistiklerine (Anonim 2004) göre, Türkiye'de tüketilmeyen ancak, ihracat potansiyeli olan deniz salyangozu Doğu Karadeniz, kum midyesi ise Batı Karadeniz'de avlanan önemli türlerdendir. Karides, deniz anası ve tarak Marmara Denizi'ne özgü önde gelen türlerdendir. Midye, karides ve ahtapot ise Ege Denizi'nin önemli türlerindendir. Tür bakımından zengin, ancak av verimi bakımından fakir olan Akdeniz'de; midye, deniz anası, karides, mürekkep balığı ve kalamar ekonomik türlerdir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Türkiye'de diğer ekonomik deniz ürünlerinin 2003 yılındaki üretimi (ton) ve üretimin bölgelere dağılımı (Anonim 2004)

Türler	Doğu Karadeniz	Batı Karadeniz	Marmara	Ege	Akdeniz	Toplam
Akivades	2797	16895	-	8	-	19700
D. Salyangozu	4738	762	-	-	-	5500
Karides	-	18	4059	1098	825	6000
Midye	-	4050	-	2430	1620	8100
Deniz anası	-	-	2400	-	1600	4000
Ahtapot	-	-	-	562	188	750
Tarak	-	-	1106	194	-	1300
Mürekkep b.	-	-	-	225	560	785
Kalamar	-	-	-	202	248	450
Yengeç	-	-	-	-	160	160
İstiridye	-	-	45	24	51	120
Diğerleri	1	-	36	32	22	57
Toplam	7536	21725	7646	4767	5274	46948

Denizlerden uzak bölgelerde, insanların beslenmesinde hayvansal protein ihtiyacının karşılanmasında önemli yer tutan iç su balıkları avcılığı da, deniz balıkları avcılığı gibi son 30 yılda önemli artışlar kaydederek, 13249 ton'dan (1974) 42824 ton'a (2003) yükselmiştir. Kaydedilen bu ilerlemeye rağmen, iç su balıkları avcılığının toplam avcılıktaki payı ile toplam su ürünleri üretimindeki payı % 6,33-10,77 arasında değişmiş ve % 7,60 ile sınırlı kalmıştır.

2003 yılında 46948 ton olarak gerçekleşen iç su balıkları avcılığının büyük bölümü 20 türden kaynaklanmaktadır.

1974-2003 periyodunda Türkiye'de yıllara göre avlanan ekonomik iç su balıklarının miktarı, iç su balıkları avcılığının toplam avcılıktaki ve toplam su ürünleri üretimindeki payı, Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Türkiye'de 1974-2003 yıllarında avlanan ekonomik iç su balıkları (ton)
(Anonim 1975-2004)

Türler	1974	1979	1984	1989	1994	1999	2000	2001	2002	2003
İnci kefali	1673	1830	9263	10335	12387	20000	15654	15848	14930	14215
Sazan	5340	8498	18655	16156	15900	17396	14137	12265	12965	13820
Kerevit	-	6092	7936	796	524	1372	1681	1634	1894	2183
Salyangoz	-	-	850	2361	784	1585	1592	1601	1937	1850
Gümüş	142	91	274	547	899	1455	1583	1685	1733	1826
Sudak-Levrek	612	1611	1525	2710	2952	1906	1633	1644	1850	1751
Siraz	34	56	68	291	570	1489	1124	1009	918	1013
Yayın	743	536	523	577	857	958	1019	813	987	912
Kurbağa	-	-	-	-	851	118	77	873	898	792
Kadife	-	-	-	-	-	-	690	778	800	785
Kefal	803	684	1553	870	1312	752	698	710	659	738
Karabalık	330	433	1663	1154	859	516	576	520	495	507
Alabalık	274	290	1200	1397	554	263	277	364	352	393
Kızılkant	176	328	254	614	640	449	323	257	240	247
Turna	758	395	642	773	406	276	224	192	217	237
Çapak	286	34	224	312	253	259	200	151	198	221
Yılan	589	396	616	472	329	200	176	122	147	158
Kaya	133	219	186	76	230	118	107	116	85	73
Akbalık	124	148	190	344	215	176	104	91	73	82
Gökçe	176	190	472	8	-	9	11	37	39	43
Diğer	1733	423	403	2850	2316	902	1639	2613	2521	2852
Toplam	13926	22244	46497	42833	42838	50190	42824	43323	43938	44698
İç Su Balıkları Avcılığının Toplam Avcılık ve Toplam Üretimdeki Payı										
Avcılık (%)	10,77	6,33	8,20	9,46	8,02	8,75	8,51	8,21	7,75	8,80
Top.Üretim (%)	10,77	6,33	8,20	9,37	7,13	7,88	7,35	7,28	7,00	7,60

Avcılıkla elde edilen su ürünleri üretimindeki dalgalanmalar, 1997 yılına kadar serbest giriş sistemi uygulanan balıkçılığımızda, avlama gücünün (tekne sayısının) (Çizelge 7) plânsız bir şekilde artmasından kaynaklanmıştır (Atay ve ark 2000).

Balıkçı teknelerinin sayılarının yıllara ve bölgelere göre dağılımını gösteren Çizelge 7 incelendiğinde görüleceği gibi, 1974 yılında 4294 adet olan tekne sayısı, 1974-2003 döneminde 3,32 kat artarak 2003 yılında 18542 adete çıkmıştır. Özellikle 1999 (1998'e göre % 37,65 artış), 2002 (2001'e göre % 36,24 artış) ve 2003 (2002'ye göre % 4,78 artış) yıllarında bütün bölgelerde tekne sayısında meydana gelen artışlar, dikkat çekicidir. Bu artışlar, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın ruhsat verme işlemlerini kısa sürelerle açmasından ve 2001 yılındaki ruhsatlandırma işlemlerinin Mart-2002'ye kadar olan başvuruları kapsamından kaynaklanmıştır. Balıkçı teknelerinin bölgelere dağılımı incelendiğinde, 7321 tekneyle Karadeniz Bölgesi'nin birinci sırada yer aldığı, Karadeniz'i sırasıyla, 6021 tekneyle Ege, 3007 tekneyle Marmara ve 2193 tekneyle de Akdeniz bölgelerinin izlediği görülür.

Çizelge 7. 1974-2003 yıllarında Türkiye'deki balıkçı teknelerinin sayısı ve bölgelere dağılımı (Anonim 1975-2004)

Yıllar	Balıkçı Teknelerinin Bölgelere Dağılımı						Toplam
	Doğu Karadeniz	Batı Karadeniz	Toplam	Marmara	Ege	Akdeniz	
1974	1574	535	2119	1140	666	379	4294
1975	1313	724	2037	1099	923	461	4520
1976	1334	736	2070	966	1058	505	4599
1977	1545	721	2266	1333	1289	728	5616
1978	1663	1036	2699	1234	1346	666	5945
1979	1832	993	2825	1094	1231	557	5707
1980	2201	436	2637	2148	1217	762	6764
1981	2132	512	2644	2648	1199	901	7392
1982	2094	522	2616	2630	1173	844	7263
1983	2275	562	2837	2606	1342	887	7672
1984	2260	670	2930	2607	1241	913	7691
1985	2671	688	3359	3020	1337	888	8604
1986	2617	768	3385	3048	1322	906	8661
1987	2697	622	3319	3022	1293	960	8594
1988	2548	724	3272	3045	1157	1230	8704
1989	2449	649	3098	3054	1144	1192	8488
1990	2604	601	3205	3089	1243	1212	8749
1991	2538	595	3133	2944	1359	1210	8646
1992	2330	612	2942	2333	1424	1097	7796
1993	2359	1136	3495	1639	2047	1120	8301
1994	2513	1169	3682	1877	2080	1207	8846
1995	3044	1211	4255	1901	2329	1225	9710
1996	2789	1344	4133	1877	2309	1271	9590
1997	2654	1389	4043	1799	2331	1567	9740
1998	2642	1426	4068	1950	2348	1657	10023
1999	2876	2284	5160	2723	4340	1574	13797
2000	2761	2167	4928	3006	4068	1379	13381
2001	2585	2159	4744	2733	4119	1393	12989
2002	4301	2713	7014	3238	5023	2421	17696
2003	4588	2733	7321	3007	6021	2193	18542

Balıkçı teknelerinin sayısında 1970'li yıllardan sonra meydana gelen artışlarda, 1972 yılında yürürlüğe giren 7/4318 Sayılı su ürünleri istihsalinde kullanılan av araç ve gereçlerine uygulanan "Gümrük Muafiyeti Kararnamesi" ile 1982 yılı Ocak ayında çıkarılan "Deniz Ticareti Filosunun Geliştirilmesi ve Gemi İnşa Tesislerinin Teşviki" hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde balıkçılara getirilen kolaylıklar ile T C Ziraat Bankası tarafından balıkçılara verilen krediler etkili olmuştur (Şahin 1984).

7/4318 sayılı "Gümrük Muafiyeti Kararnamesi" balıkçılara 200 BG 'ye kadar olan deniz motoru, balık ağı, sonar-ekosandır ve telsiz ithalinde gümrük vergileri, resim ve harçlardan, 2581 sayılı Kanun ise 200 BG' den büyük balıkçı teknelerinin donanımına ait her türlü makina, teçhizat ve demirbaş ithalinde Başbakanlık DPT Teşvik Uygulama Dairesi Başkanlığı'nca gümrük vergilerinden muafiyet olanağı sağlamıştır. Balıkçılara sağlanan bu kolaylıklar, balıkçı teknelerinin boylarının ve motor güçlerinin (BG) büyümesinde etkili olmuştur (Şahin 1984) (Çizelge 8).

Çizelge 8. 1974-2003 yıllarında Türkiye'deki balıkçı teknelerinin motor gücü ve boy değerlerine göre dağılımı (Anonim 1975-2004)

Yıllar	Motor Gücü (B G)						Toplam	Uzunluk (m)			
	0	1-9	10-19	20-49	50-99	100+		1-4,9	5-9,9	10-19,9	20+
1974	388	2395	756	276	226	253	4294	22	3710	542	20
1975	303	2712	749	286	173	297	4520	200	3690	556	74
1976	196	2436	1047	232	195	493	4599	326	3860	395	18
1977	240	3161	1088	411	286	430	5616	211	4732	590	83
1978	263	3443	1174	356	251	458	5945	215	4945	661	124
1979	243	3171	1226	328	227	512	5707	166	4672	728	141
1980	227	3731	1491	558	259	498	6764	197	5647	762	158
1981	193	4078	1512	756	258	595	7392	110	6241	875	166
1982	220	3788	1546	814	279	616	7263	150	6041	876	196
1983	320	3732	2082	531	333	674	7672	205	6477	749	241
1984	162	3842	1787	1033	239	628	7691	166	6475	797	253
1985	277	3921	2214	1130	294	768	8604	262	7209	825	308
1986	283	3563	2362	1312	357	784	8661	216	7213	876	356
1987	190	3235	2396	1490	422	861	8594	225	6976	1026	367
1988	185	3654	2112	1422	481	850	8704	80	7421	823	380
1989	189	3028	2377	1468	360	1066	8488	137	7051	918	382
1990	205	2988	2590	1553	501	912	8749	175	7166	1052	356
1991	219	3056	2222	1651	586	912	8646	270	7078	939	359
1992	220	2653	2046	1303	506	1068	7796	238	5794	1322	442
1993	203	2557	2289	1417	587	1248	8301	151	6652	1120	378
1994	212	2849	2267	1524	750	1244	8846	149	7040	1258	399
1995	289	2637	2643	1699	882	1560	9710	277	7584	1393	456
1996	211	2478	2501	1941	1008	1451	9590	142	7432	1547	469
1997	245	2439	2573	1897	749	1837	9740	148	7599	1483	510
1998	195	2621	2673	1759	790	1985	10023	226	7709	1579	509
1999	25	4512	2915	2816	1370	2129	13797	127	11160	1998	512
2000	2	3852	3073	2629	1255	2570	13381	163	10594	2018	606
2001	-	3556	3413	2892	1149	1979	12989	60	10524	1824	581
2002	-	7571	3434	3117	1498	2026	17696	372	14571	2231	522
2003	-	9197	3085	3096	1445	1629	18542	472	15586	1930	554

Çizelge 8'de verilen 20 m'den büyük teknelerin çoğu, gırgır ve trol teknesi (Çizelge 9) olup, büyük çoğunluğu da ilk yapıldıkları zamanki boylarından büyüktür.

Çizelge 9. 1984-2003 yıllarında Türkiye'deki gırgır, trol, taşıyıcı ve çift amaçlı teknelerin bölgelere dağılımı (Anonim 1984-2004)

Bölgeler	Tekne Tipleri	1984	1989	1994	1999	2000	2001	2002	2003
D.Karadeniz	Trol	42	51	52	117	107	89	130	34
	Gırgır	80	97	77	77	74	88	62	82
	Taşıyıcı	94	82	48	60	67	58	15	48
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	30	80	90
	Toplam	216	230	177	254	248	265	287	254
B.Karadeniz	Trol	41	45	152	221	233	197	170	99
	Gırgır	18	29	166	122	188	132	74	63
	Taşıyıcı	19	3	6	3	11	54	6	3
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	49	203	238
	Toplam	78	77	324	346	432	432	453	403
Marmara	Trol	237	148	10	95	29	69	88	71
	Gırgır	220	416	221	139	191	142	194	137
	Taşıyıcı	294	71	56	33	31	34	22	20
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	32	106	106
	Toplam	751	635	287	267	251	277	410	334
Ege	Trol	28	36	60	90	220	69	62	54
	Gırgır	45	52	52	58	75	54	72	76
	Taşıyıcı	22	81	26	74	11	22	10	53
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	27	8	32
	Toplam	95	169	138	222	306	172	152	215
Akdeniz	Trol	55	161	134	162	161	114	116	146
	Gırgır	10	11	28	125	47	56	46	50
	Taşıyıcı	7	2	-	25	11	4	-	10
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	8	19	26
	Toplam	72	174	162	312	309	182	181	232
Toplam	Trol	403	441	408	685	750	538	566	404
	Gırgır	373	605	544	521	575	472	448	408
	Taşıyıcı	436	239	136	195	131	172	53	134
	Trol-Gırgır	-	-	-	-	-	146	416	492
	Genel Topl.	1212	1285	1088	1401	1456	1328	1483	1438

Çizelge 9 incelendiğinde görüleceği gibi, gırgır ve trol teknelerinin sayısı son yirmi yılda bütün bölgelerde artarak, 1984'de 1212'den 2003'de 1438'e çıkmıştır. Yıllara göre taşıyıcı tekne sayısının azalması ve 2001 yılından itibaren istatistiklere giren trol ve gırgır ağı donanımlı çift amaçlı tekneler dikkati çeken önemli konulardır.

Uygulanan teşvik ve sübvansiyonlar neticesinde, Türkiye su ürünleri sektörü avcılık ve av araç-gereçleri yönünden dünya standartlarını yakalamıştır. Balıkçı gemilerimizin boyutlarındaki bazı uyumsuzluklardan dolayı, dünya standartlarından büyük motorlar kullanılmaktadır. Balıkçılık kaynaklarımızın verim potansiyeline ilişkin araştırmaların çok az olması ve süreklilik göstermemesi nedeniyle, avlama filomuz aşırı şekilde büyümüştür (Oray ve ark. 1997).

Avlama filosunun büyümesi, eski avlanma rejimindeki birim tekne başına düşen av miktarına ulaşılması için balıkçıları, aşırı avcılığa yöneltmiştir. Nitekim, aşırı avlanmanın sonucu, su ürünleri üretimi birkaç yıllık periyotlar halinde dalgalanmalar göstermeye başlamıştır. Bu durum, balıkçılık kaynaklarımızın ve avlama filomuzun mevcut durumuna göre, kaynaklarımızdan alınabilecek maksimum sürdürülebilir verim (MSY) miktarına ulaşıldığına ve avcılıkla elde edilen üretimi daha fazla artırma olanağı kalmadığına işaret etmektedir (Atay ve Korkmaz 2001).

Atay ve ark (2000), su ürünleri üretimini yetiştiricilik dışında artırmanın mümkün olmadığını, mevcut üretim seviyesinin korunabilmesi için avlama filosunun bir kısmını uluslararası anlaşmalar kapsamında açık deniz balıkçılığına yönlendirmek gerektiğini bildirmişlerdir.

a) Avcılık sektörünün sorunları

Türkiye'deki avcılık sektörünün sorunları;

- Avcılık sektörüne ilişkin politikaların oluşturulmasında, uygulanmasında, takibinde ve ileriye yönelik stratejilerin belirlenmesinde tek yetkili olacak bir "Su Ürünleri Genel Müdürlüğü" teşkilatının olmaması,
  - Değerlendirilen stokların büyüklüklerinin ve sürdürülebilir avcılık seviyelerinin belirlenememiş olması,
  - Araştırmaların yetersizliği nedeniyle avcılıkla ilgili yasaklama ve sınırlamaların, bilimsel verilerden çok balıkçıların sosyal ve ekonomik beklentilerine uygun olarak düzenlenmesi,
  - Avlama filomuzun tamamının Türkiye karasularında avcılık yapması,
  - Balıkçılıkta örgütlenme yaygınlaşmadığı için balıkçılar arasında oto-kontrolün sağlanamaması nedeniyle, av miktarında önemli dalgalanmalar görülmesi,
  - 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'nda av yasakları ile ilgili cezai hükümlerin caydırıcı olmaması ve koruma-kontrol görevlilerinin yetkilerinin yetersizliği,
  - Avlama yasaklarına ilişkin kontrollerde coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama teknolojilerinden yararlanılamaması,
  - Avcılık baskısını azaltmak ve hedef dışı türlerin avcılığının önlenmesi için seçici avlama araç-gereçlerinin ve yöntemlerinin bütün türler için belirlenememiş olması,
  - Balıkçılık kredilerinin sabit yatırım (donanım) amacından ziyade işletme kredilerine yönlendirilmemesi,
  - Özellikle hamsiye yönelik olarak faaliyet gösteren balık unu-yağı fabrikalarının hammadde ihtiyacının belirlenerek fabrikalar tarafından düşük fiyatla hamsi alımının ve buna bağlı olarak aşırı avcılığın önlenememesi,
  - Orkinos ve palamut gibi göçmen türlerin avcılığının yaz aylarında yapılması ve Türkiye'de yaz aylarının avcılığa kapalı olması nedeniyle, balıkçıları ekonomik kayba uğratması ve
  - Balıkçılık kaynaklarının korunması için Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle yapılacak anlaşmalarla avlama sahalarının genişletilememesi
- şeklinde sıralanabilir (Oray ve ark. 1997, Çelikkale ve ark. 1999, Atay ve ark 2000, Anonim 2001).

b) Avcılık sektörünün sorunlarına çözüm önerileri

- Avlama sektörünün yukarıda belirtilen sorunlarının çözümü için;
- Öncelikle "Su Ürünleri Genel Müdürlüğü" nün yeniden kurulması,
  - Değerlendirilen stokların büyüklüklerinin ve sürdürülebilir verimlerinin tespiti,
  - Sürdürülebilir verimleri tespit edilen stoklar için sürdürülebilir verimin alınabileceği avlama filosu büyüklüğünün tespiti,
  - Ruhsatları geri satın alınması-transferi konusuna ilişkin düzenlemeler yapılması ve gerekli fonun oluşturulması,
  - Avlama yöntemleri ve araç-gereçlerinin seçiciliklerinin artırılmasına yönelik bilimsel çalışma verilerinin pratiğe konularak balıkçılık takımlarının standardize edilmesi için gerektiğinde devlet teşviki uygulanması,
  - Açık deniz balıkçılığına uygun alanlar araştırılarak, avlama filosunun bir bölümünün uluslararası anlaşmalar çerçevesinde açık deniz balıkçılığına yönlendirilmesi ve bunun gerçekleştirilmesi için gerektiğinde teşvik (kredi, ucuz mazot vb) uygulanması,
  - Balıkçıların kooperatif-kooperatif birlikleri şeklinde yatay ve dikey örgütlenmelerinin tamamlanıp, av sahalarının bu örgütlere tahsis edilmesiyle oto-kontrolün sağlanması,
  - Gerekli stoklarda kaynak paylaşımı veya kota uygulanmasına geçilmesi ve
  - 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'nun günümüz koşullarına göre düzenlenerek caydırıcı cezai hükümlerin ve koruma-kontrol görevlilerinin yetkilerinin artırılması gereklidir (Oray ve ark. 1997; Çelikkale ve ark 1999; Atay ve ark 2000).

2.2. Avcılık Politikaları

Su ürünleri avcılık politikaları; ekonomik, sosyal ve biyolojik özellikler dikkate alınarak balıkçılığın düzenlenmesine yöneliktir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de avlanabilir stok büyüklüğüne ulaşıldığı kanısı genel kabul görmektedir. Su ürünleri istatistik anketlerinden elde edilen veriler, saha gözlemleri, avlanan ürünlerin miktarı ve pazara arz edilen ürünler ile satışların izlenmesi sonucu edinilen bilgiler bu kanıyı doğrular niteliktedir. Avcılıkla elde edilen su ürünleri üretimimizin artırılabilmesi mümkün olmadığından, su ürünleri avcılığına ilişkin politikalar, üretimin artırmaya değil, avcılığın sürdürülebilirliğine yöneliktir (Anonim 2001).

Avcılığın sürdürülebilirliğine yönelik politikanın en önemli araçlarından biri olarak, av baskısının azaltılması, balıkçılarımızın reel kayıplarının önlenmesi ve su ürünleri avcılığının sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla yeni balıkçı tekneleri için ruhsat tezkeresi düzenlememektir (Anonim 2004 a).

Su ürünleri avcılığında düzenlenmesi iki yıllık sürelerle yürürlükte kalan su ürünleri sirküleri ile yapılmakta, ticari ve amatör avcılık için ayrı ayrı olarak Resmi Gazete'de ilan edilmektedir. Su ürünleri sirküleri ile avcılığa yer, bölge, zaman, avlanma aracı, tür, büyüklük gibi özellikler açısından yasaklamalar, sınırlamalar ve yükümlülükler getirilmektedir. Su ürünleri sirküleri ilgili kamu kuruluşları, bilimsel kuruluşlar ve balıkçı örgütlerinden oluşan Su Ürünleri Danışma Kurulu tarafından hazırlanmaktadır (Anonim 2004 a).

a) Balıkçı Gemisi Ruhsat Tezkerelerinin Sınırlandırılması

Mevcut av miktarı verilerine göre, dünyada olduğu gibi ülkemizde de avlanabilir stok büyüklüğüne ulaşıldığı genel kabul görmektedir. Her yıl yapılmakta olan su ürünleri istatistik anketlerinden elde edilen veriler, saha gözlemleri, avlanan ürünlerin miktarı ve özellikleri ile pazara arz edilen ürünler ve satışların izlenmesi sonucu edinilen bilgiler, stoklardan avcılıkla elde edilecek miktara ulaşıldığına dair görüşü doğrular niteliktedir (Anonim 2001).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, balıkçılık kaynakları üzerindeki aşırı avlama baskısının azaltılması, balıkçıların reel gelir kayıplarını önlenmesi ve sürdürülebilir avcılık sağlanması amacıyla avlama teknelerine ruhsat verme işlemini ilk kez 1991 yılında durdurmuştur. Ancak 1994, 1997 ve 2001 yıllarında kısa süreli kesintilerle ruhsatsız balıkçı gemilerine ruhsat tezkeresi alma olanağı tanınmıştır. 2001 yılındaki kesintide, ruhsatlandırma işlemi 29 Mart 2002 tarihine kadar yapılan başvuruları kapsamıştır. 2003 yılı itibarıyla, Türkiye'de avlama ruhsatına sahip 72379 gerçek ve 132 tüzel kişi ile 22000 balıkçı teknesi bulunmaktadır (Anonim 2004 a).

b) Su Ürünleri Danışma Kurulu

Su ürünleri Danışma Kurulu; su ürünleri stoklarının korunması, kaynakların rasyonel işletilmesinin sağlanması, avcılığın düzenlenmesi, av yasaklarının takip ve kontrolü, yetiştiricilik, istatistiki çalışmalar, kalite kontrolüne yönelik konular da dahil olmak üzere sektörle ilgili konularda araştırma, eğitim çalışmaları yapmak ve tavsiyelerde bulunmak amacı ile 25-27 Kasım 1997'de yapılan 1. Tarım Şurasında alınan karar çerçevesinde yapılan kurulmuştur. Danışma Kurulunun kamu kuruluşları, bilimsel kuruluşlar ve balıkçı örgütlerinden oluşan 31 üyesi bulunmaktadır. Kurul, yılda iki kez olağan toplantı yapmakta ve sekreteryaya hizmetleri Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Kurul bünyesinde çeşitli konularla ilgili alt çalışma grupları oluşturulmuştur. Avcılık Alt Komitesi, alt çalışma gruplarından biridir. Bu grupların yaptığı çalışmalar, Danışma Kuruluna getirililip değerlendirilmekte, buna ilişkin kararlar alınmaktadır (Anonim 2004 a).

c) Balıkçılık Kıyı Yapılarının (barınaklar, barınma ve çekek yerleri) Tesisi

Balıkçılık kıyı yapıları, balıkçıların avladıkları ürünleri karaya çıkardıkları balıkçı barınakları, çekek yerleri ve barınma yerleridir (Anonim 2001). Balıkçılık kıyı yapılarının bölgelere göre dağılımı Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10 incelendiğinde görüleceği gibi, balıkçılık faaliyetleri için en önemli alt yapı olan 165 balıkçı barınağının % 35'i, barınma yerlerinin % 38,5'i, çekek yerlerinin % 91,4'ü ve kıyı yapılarının toplam olarak % 51,8'i Karadeniz'de bulunmaktadır (Anonim 2001).

Çizelge 10. Türkiye'deki balıkçılık kıyı yapılarının bölgelere dağılımı (Anonim 2001)

Bölge	Balıkçı Barınağı	Barınma Yeri	Çekek Yeri	Toplam
Doğu Karadeniz	28	11	64	103
Batı Karadeniz	30	4	5	39
Marmara	43	9	1	53
Kuzey Ege	21	3	-	24
Güney Ege	24	8	-	32
Batı Akdeniz	7	3	-	10
Doğu Akdeniz	10	1	-	11
Göller Bölgesi	2	-	-	2
Toplam	165	39	70	274

2.2. Avrupa Birliği (AB) Balıkçılık Sektörü ve Türkiye'nin Ortak Balıkçılık Politikası (OBP)'na Entegrasyon Çalışmaları

AB, 7236000 ton'luk su ürünleri üretimi (Çizelge 11) ile Çin ve Peru'dan sonra dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. AB'nin avcılık ve yetiştiricilikle ilgili su ürünleri üretimi ile dünya ve Türkiye'nin üretimi ile ilişkisi, Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 11. AB ülkelerinde kategorilere göre su ürünleri üretimi (Anonymous 2002)

Su Ürünleri Üretim Kategorileri	1988	1992	1996	2000
Avcılık				
Deniz balıkları (x10 ³ ton)	7037	6570	6507	5861
Dünya toplamının yüzdesi	8,5	8,3	7,6	6,8
Türkiye'nin AB'ye yüzdesi	8,3	5,6	6,9	7,5
İç su balıkları (x10 ³ ton)	97	96	104	86
Dünya toplamının yüzdesi	1,6	1,5	1,4	1,0
Türkiye'nin AB'ye yüzdesi	50,0	42,0	40,6	49,8
Yetiştiricilik				
Deniz Balıkları (x10 ³ ton)	715	686	889	1049
Dünya Toplamının yüzdesi	15,7	11,2	8,2	7,4
Türkiye'nin AB'ye yüzdesi	0,0	0,4	1,7	3,4
İç su balıkları (x10 ³ ton)	195	226	250	240
Dünya toplamının yüzdesi	2,7	2,4	1,6	1,1
Türkiye'nin AB'ye yüzdesi	2,0	2,9	7,2	18,1
Toplam AB üretimi	8043	7578	7750	7236
Dünya toplamına yüzdesi	8,0	7,5	6,4	5,5
Türkiye'nin AB'ye yüzdesi	8,4	6,0	7,1	8,0

Çizelge 11 incelendiğinde görüleceği gibi, 1986 yılında 8043x10³ ton olan toplam su ürünleri üretimi 2000 yılında 7236 x10³ tona düşmüştür. AB'nin toplam su ürünleri üretimindeki azalma, aşırı avlanma nedeniyle deniz balıkları avcılığındaki azalmadan kaynaklanmıştır.

2000 yılı istatistiklerine göre, AB'nin toplam su ürünleri üretiminin % 80,1'ini avcılıkla elde edilen üretim, avcılıkla elde edilen üretim de, Türkiye'de ve dünyada olduğu gibi büyük oranda (% 98,5) denizlerden sağlanmaktadır.

Avrupa Birliği avcılık sektöründeki tekne sayısı 1995'de 100085 iken 122000'e kadar çıkmış, ancak son yıllarda aşırı avcılık baskısının görülmesi üzerine 96000 tekneye düşmüştür. Bu teknelerden 77500'ünün boyu bilinmekte, 18500'ünün ise boyu bilinmemektedir. Bu 18500 teknenin çoğunluğu İtalya ve Portekiz'e aittir. 77500 teknenin % 80'inin boyu 12 m'nin altındadır. Bu küçük teknelerin büyük çoğunluğu Yunanistan ve İspanya'ya aittir. 2000 yılında Avrupa Birliği'ndeki teknelerin yaklaşık % 14'ünün boyu 12-24 m arasında, 350 adedi de 45 m'nin altındadır. 2000 yılı Aralık ayı itibariyle Norveç'in güverteli tekne filosu 8430 adet ve 4530 adedi güvertesiz teknedir. 1990 yılı ile karşılaştırıldığında, güvertesiz tekne sayısı yaklaşık iki kat artarken, güverteli tekne sayısında önemli bir değişiklik olmamıştır. İrlanda'da 2001 yılında kayıtlı 1993 tekne bulunmaktadır. Bu teknelerden % 55'i güvertesiz olup, bunların da % 40'ı 20 yaşından büyüktür (Anonymous 2002).

Avrupa birliği balıkçılığında da tekne sayısı değerlendirilen balıkçılık kaynaklarına göre büyük olduğundan ve aşırı avlanma gözlemlendiğinden, balıkçı teknelerinin sayısını azaltma yoluna gidilmiştir. Nitekim, 122000 olan tekne sayısı 96000'e kadar düşürülmüştür. Ruhsatlı tekne sayısındaki azalma, Birliğin aşırı avlama gücü oluşturan balıkçı teknelerinin ruhsatlarını geri satın almasıyla sağlanmıştır (Anonymous 2002).

Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikası (OBP)

OBP; biyolojik, ekonomik ve sosyal boyutlar dikkate alınarak balıkçılık kaynakları ve balıkçılık sektörünün sürdürülebilir olmasını sağlamak amacıyla korumayı temel alan çeşitli politikalara dayanmaktadır.

a) Koruma Politikası: OBP'nin temel dayanağı olup; balıkçılık kaynaklarının üye devletler arasında paylaşımını ve balıkçılık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı için çeşitli teknik tedbirler uygulama amacını taşımaktadır.

- Avlama alanları ve stokların değerlendirilmesi: Üye devletlerin balıkçı filolarının av sahalarına girişi ve stokların değerlendirilmesinde, bilimsel olarak belirlenen ve AB Bakanlar Konseyi tarafından kararlaştırılan av payını(=kotayı) (TAC:Toplam Müsaade üye ülkeler arasında paylaşmak.

- Avlama Gücünün Kontrolü: AB balıkçılık filolarının stoklar üzerinde aşırı avlama baskısı oluşturduğu dikkate alınarak avlama filosundaki tekne sayısını azaltma yoluna gitmek için üye ülkelerin avlama teknelerinin groston (GRT) olarak tonajlarını ve motor güçlerini (BG) kayıt altında tutarak filo kapasitesini kontrol etmek,

- Damızlıklar, Yavrular, Hedef Dışı Türlerin ve Koruma Altındaki Türlerin Korunması: Damızlıkların ve yavrularının korunması için

1) Avcılığa kapalı mevsim ve alan,

2) Av araç-gereçlerinin yapım malzemesi, ağ gözü açıklığı, kullanıldığı tekneler ve kullanılma yöntemleri,

3) Su ürünlerinin minimum avlanma büyüklükleri, av miktarları ve kompozisyonları ve

4) Avcılık faaliyetlerinin sudaki diğer canlılara ve çevreye olan etkilerinin azaltmak için düzenlemeleri uygulamaktır.

b) Yapısal Politikalar: Avlama filosunun kapasitesini kaynakların büyüklüğü ile uyumlu hale getirmek, filonun yenilenmesi ve yeniden yapılandırılması sonucu ortaya çıkacak sosyo-ekonomik sonuçlara yöneliktir. En önemli yapısal politika, üye devletlerin teknelerinin tanınması için teknelerin bilgisayar ortamında kayıt altına alınmasını sağlayan Balıkçı Tekneleri Kayıt Yönetmeliği'dir. Bu sistem, teknelerin idari, teknik ve sosyal açıdan kontrolünü sağlamaya ve kaçak avcılığı önlemeye yöneliktir. Her avlama teknesinin sicili (geminin yapım yılı, tonajı, mekanizasyon durumu, avlama gücü-GT/gün vs) ve av miktarına ilişkin bilgiler, bilgisayarda kayıt altına alınmakta ve tekneler, uzaktan algılama (uydu) teknolojisi ile izlenmektedir.

c) Pazarlama Politikaları: Avcılığa ilişkin pazarlama politikası, yetiştiricilik ürünlerini de kapsamaktadır. Bu politika, 104/2000 sayılı Konsey Kararı olup;

- Tüketicinin doğru türler seçmesini ve ortak pazarlama standardı uygulanmasını,
- Geniş katılımlı üretici örgütlerini kurulmasını,
- Gelişmiş pazarlama plânlamasıyla arz-talep dengesini,
- Üye olmayan ülkelerle ticaret rejimini oluşturmayı ve
- AB Konseyinin 91/493 sayılı Direktifine göre gıda güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

d) Balıkçılık Veri Kayıt Sistemi: Her AB ülkesinde, AB ortak veri toplama sistemi olan EUROSTAT'a uygun veri toplama sistemi kullanılmaktadır.

AB; OBP, ulusal av kotalarına, ağ düzenlemelerine, yer-mevsim yasaklarına ve kayıt sistemine rağmen, koruma politikalarını başarılı şekilde (tam olarak) uygulayamamıştır. 3760/92 sayılı yönetmelik bütün olanakları sağlamasına karşın, avlama gücünün yönetiminde başarılı olamamıştır. TAC'nin alınması için bilimsel araştırmalarda elde edilen sonuçlardan daha büyük aşırı avlama, ıskarta av oranı, kaçak avcılık ve filo kapasitesi oluşmuştur. TAC, özellikle çok-tür avcılıkta yetersiz kalmıştır. Bunda avcılıkla ilgili denetimlerin yetersizliği de rol oynamıştır. Minimum ağ gözü açıklığı, yavru balıkların korunması için küçük tutulmuştur. Ayrıca teknelerde ağ gözü büyüklüğü farklı birden fazla ağ kullanılmasına ilişkin olarak, bölgelere göre farklı yönetmelikler uygulanması ve yönetmeliklerin karmaşıklığı nedeniyle yeterli denetim yapılamamıştır. Bunun neticesinde yavru balıklara ilişkin korumada da etkili olunamamıştır. Avın yaş kompozisyonunda, büyük balık sayısı çok az olduğundan, alınan av balıkçılar için yeterli olmamış ve yavru balıkların avlanmasına engel olunamamıştır. Bu durum; üye ülkelerdeki balıkçılık uzmanı ve ekonomist yetersizliği nedeniyle, TAC 'nin doğru şekilde belirlenememiş olmasından kaynaklanmıştır. Filo kapasitesiyle ilgili politika da başarılı olamamıştır. AB'nin OBP'den istenilen sonuçları elde edememesi üzerine, OBP'de yeni hedefler belirlenmiştir.

AB'nin yeni OBP hedefleri;

- Hem avcılığı teşvik etmek hem de stokları korumak,
- Avlama araçlarını modernize etmek ve avlama gücünü kısıtlamak,
- Koruma tedbirlerinin tam olarak uygulanmasını sağlamak,

- Filo kapasitesini azaltırken istihdamı da korumak,
- Balıkçı gelirlerini korumak ve
- Sürdürülebilir avcılık seviyesini dikkate alarak üçüncü ülkelerin sularında avlanma hakkı sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Türkiye'nin Yeni OBP'na Entegrasyon Çalışmaları

Türkiye'nin AB'nin Ortak Balıkçılık Politikasına uyumu için 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'nun uyumlaştırılması için mevzuat değişikliklerinin yapılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. OBP'na uyum için uygulanacak politikalar:

1- Kurumsal-Yapısal Politikalar

- a) Orta vadede Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün
- b) Su ürünleri politika ve plânlama biriminin kurulması
- c) Değerlendirilen balık stoklarına ilişkin filo kapasitesinin belirlenmesi
- d) Teknelerin balıkçılık dışı bırakılmasına ilişkin maddi tazminat mekanizması tesisi

2- Koruma ve Kontrol Politikaları

- a) Akdeniz'deki balıkçılık kaynaklarının korunmasına yönelik teknik tedbirler
- b) AB balıkçılık alanları ve balıkçılık kaynaklarında avlama gücünün yönetimine ilişkin sistem oluşturulması (Bunun için henüz yeterli bilimsel alt yapı yoktur)
- c) Ortak balıkçılık politikasına uygun kontrol sistemi kurulması (cezaların etkinliğinin artırılmasında sirkülerler kullanılmaktadır)
- d) Uydu bazlı tekne izleme sisteminin kurulması (TKB genelge yayınlamıştır, ancak balıkçıların yatırım masraflarına ilişkin sorunları vardır)
- e) Yüksek derecede göçmen türlerin avcılığında uygulanacak kontrol tedbirleri

3- Balıkçı Tekneleri Kayıt sistemi ve Veri Toplama (TKB internet kanalıyla merkezi tekne kayıt sistemi kurmaya yönelik çalışmalar yapmakta, SUBİS adıyla ulusal veri toplama ağı kurmaya yönelik çalışmalara başlamıştır oluşturulması şeklinde sıralanabilir.

4- Pazarlama Politikaları (Satılacak balıkçılık ürünlerine ilişkin AB Konsey Kararı birkaç yıldır uygulanmaktadır. Diğer politikalar henüz hayata geçirilememiştir)

Yukarıdaki politikalara temel olacak bazı yasal ve yapısal düzenlemelerin bir kısmının 2005'in Temmuz ayında TBMM'de yasalaşması plânlanmıştır.

Türkiye, Uluslararası Atlantik Ton Balıklarını Koruma Komisyonu'na (ICCAT) 2003 yılında üye olmuştur. Bu nedenle, ICCAT'ın kararlarına ve av kotalarına uyması gerekmektedir. Komisyonunun 2002 yılı Kararına göre ülkemizin de dahil olduğu 8 ülkeye 2003 yılında 1146, 2004 yılında 1100, 2005 yılında 1000, 2006 yılında 823 ton'luk kota tahsis edilmiştir. Bu miktarların aşılması gerektiği, aşılması halinde ülkemize ticari ambargo kararı çıkabilecektir. Türkiye'ye önceki yıllarda kota aşıldığı için iki kez uyarı verilmiştir (Anonim 2004 b).

Orkinos avlanma izni verilen 24 m'den büyük teknelerin ve diğer orkinos türlerini avlayacak teknelerin her yıl bildirilmesi, 10 m'den büyük tekneler için av kayıt sisteminin olması, ülkemizde bulunan orkinos çiftliklerinin kapasitesi, yeri, stok miktarı gibi verilerin bildirilmesi, uydu bazlı Tekne İzleme sisteminin kurulması, her türlü

orkinos ve kılıç balığı ihracatının ICCAT tarafından verilen belge ile yapılması, ICCAT'ın boy, ağırlık, zaman vb. sınırlamalarıyla ilgili teknik kurallara uyulması, kaçak avlanan balıkların ticaretinin yapılmaması, yıllık 40.000 Euro kadar olan bütçe katkı payının ödenmesi gibi yükümlülüklerle uyulması gereklidir (Anonim 2004 b).

Türkiye'nin 2004 yılı orkinos av kotası, 1100 ton'dur. Orkinoslar çiftliklerden ihraç edildiğinde, çiftlikteki besleme süresi göz önüne alınarak, ihraç edilecek miktarın maksimum avcılık miktarının % 50' sini geçmemesi istenmektedir. Ülkemize verilen orkinos kotası, 24 m'den büyük teknelere eşit olarak dağıtılmaktadır. Avlama yapmayacak olan teknelerin durumu Bakanlığa iletmelerinden sonra, av payı talep sahiplerine dağıtılmaktadır. Ülke kotası, ruhsatlı ve faal orkinos çiftliklerine eşit olarak dağıtılır. Çiftlikler kotalarını bir başka çiftliğe devredemezler. Vazgeçen çiftlikler bu kararlarını Bakanlığa bildirir ve bu miktarlar Bakanlıkça talep sahiplerine yeniden dağıtılır. Bakanlığın kota vermediği çiftliklerin balıkları için ihraç belgesi düzenlenmez (Anonim 2004 b).

Çiftliklere verilmeyip, avcılar tarafından ihraç edilecek balıkların miktarı (önceden beyan edilmek kaydıyla), toplam kotadan düşülür, kalan miktar çiftliklere dağıtılır. Kota sahibi olmayan başka ülke menşeli balıklar, kotası varsa ithali yapan firmaya ait ihraç kotasından ihraç edilebilir. Kotası olmayan firmalar ihraç etmek amacıyla ithalat yapamazlar. Ülke orkinos kotası, balıkçılara veya çiftliklere geliri hazineye irad kaydedilmek üzere ihale ile satılmaktadır (Anonim 2004 b).

Avrupa Birliği' nin orkinos ile ilgili olarak Toplam Müsaade Edilen Av Miktarı (TAC), 32000 ton'dur. Bu kotanın 18450 ton'u kullanılmaktadır. Bu kotadan en yüksek payı (5-6x10³ ton) alan ülkeler, Fransa, İspanya ve İtalya'dır (Anonymous 2002).

Türkiye'nin orkinos kotasının artırılması konusunda TKB tarafından gerekli girişimler yapılması gereklidir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1975-2003.** 1974-2002 Yılları Su Ürünleri İstatistikleri T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Anonim, 2001.** Ülkemiz Su Ürünleri Sektörünü Geliştirme Stratejileri. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, Yayın No: 8, İkinci Baskı, 55 s.
- Anonim, 2004.** 2003 Yılı Su Ürünleri İstatistikleri T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara (Yayınlanmamış Veriler).
- Anonim, 2004 a.** Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Genelgeleri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- Anonim, 2004 b.** Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Genelgeleri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- Anonymous, 2002.** The State of World Fisheries and Aquaculture 2002. FAO Fisheries Department, FAO, Italy, 150 p.

- Atay, D., Ölmez, M. ve Korkmaz, A. Ş. , 2000.** Su Ürünleri Üretimi. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2000, Milli Kütüphane, Ankara, Cilt: 2: 827-843.
- Atay, D., ve Korkmaz, A. Ş. 2001.** Su Ürünleri Üretimi: Türkiye'de ve Dünyada Son Trendler. Türkiye Su Ürünleri Vakfı Derg. 1: 3-15.
- Çelikkale, M. S. , Düzgüneş, E. ve Okumuş, İ., 1999.** Türkiye Su Ürünleri Sektörü: Potansiyeli, Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1999-2, İstanbul, 414 s.
- Oray, I., Patrona, K., Menekşe, A. ve Kopuz, H., 1997.** Avcılık ve Stokların Korunması Komisyonu. 1. Su Ürünleri Şurası 12-14 Haziran 1997 Ankara, Türkiye Su Ürünleri Dayanışma, Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı, Ankara, s. 62-68.
- Şahin, İ., 1984.** Türkiye'de Su Ürünleri Üretim Potansiyeli, Av-Araç Gereçleri, Sorunlar, Darboğazlar ve Çözüm Önerileri "Su Ürünlerinin Planlı Üretimi, İşlenmesi, Soğuk Muhafaza ve Pazarlanması" Paneli, 17 Eylül 1984, İzmir, T C Ziraat Bankası Su Ürünleri Kredileri Müd , Yayınları.
- Yavuzcan, H. , Bekcan, S. ve Atar, H. H., 2003.** Avrupa Birliği Ülkelerinin Su Ürünleri Potansiyeli ve Türkiye'nin Rekabet Şansı. Mühendislik Mimarlık Haftası ve Dünya Gıda Günü Etkinliği 16 Ekim 2003, TMMOB Ziraat Müh. Odası, Ankara, s 46-53.